

IV. Területfejlesztők Napja

Mosonmagyaróvár
2023. március 30.

A MAGYAR TERÜLETFEJLESZTÉS KORSZAKAI

Faragó László DSc
professor emeritus, KRTK RKI, SZE
elnök, MTA RTB Területpolitikai Albizottság

A MAGYAR TERÜLETFEJLESZTÉS KORSZAKAI

Történeti tanulságok,
magunkkal hordozott kihívások

- **Mi az alapja a korszakolásnak?**

- Jogszabályok
- Intézmények
- Tervdokumentumok

- A területi adottságok, a meglévő hálózati struktúrák csak **lassan változnak**

- Területi problémák és a területfejlesztési válaszok viszonylag **rendszer- és kurzusfüggetlenek**

1945 előtt

1920 előtt

A területpolitikai gondolkodás és tervezés *eseti* megjelenése

- Budapest fejlesztése
- Fővárosi Közmunkák Tanácsa (a kormánynak alárendelve az állami beruházásokért felelt)
- 1890-es évektől régiók (pl. Erdély, Székelyföld),
1910-es évektől a vidék fejlesztése is (pl. dunai hidak kijelölése) felmerült

1920–1945

Településtervezés egységesítése, regionális munkák elindítása

- **1937 VI. törvénycikk:** „városrendezési és építésügyi törvény”,
- Magyar Közigazgatástudományi Intézet és a Táj– és Népkutató Központ végzett regionális vizsgálatokat is.

1945 után

- 1945–1984 Szocialista tervgazdálkodás
- 1985–2003 A „rendszerátalakítás” hosszan elnyúló időszaka (útfüggőség és az EUropanizáció kettőssége)
- 2004-től Az uniós programozás korszaka

Szocialista tervgazdálkodás

1945–1950 A területi tervezés újraindítása

- Városok újjáépítése, falvak házhelyrendezési tervei, tanyaközpont kijelölése
- 1947 OÉSZ, Országos Tervhivatal
- 1949 Építésügyi Minisztérium, állami tervezővállalatok

1951–1956 Erőltetett iparosítás, szocialista városépítés

1957–1970 Ipartelepítés, a nagyvárosok fejlesztése

- 1958 Kormányhatározat a területi tervezésről (9 tervezési régió)
- 1963 Területi tervezés újraszabályozása
- 1963, 1965, 1968 Országos Településhálózat-fejlesztési Keretterv
- *1964. évi III. építésügyi törvény*

1971–1984 Tudatosabb területfejlesztés, a települések hálózatának fejlesztése

- 1971 Korm. hat. *A területfejlesztés irányelveiről*
- 1971 Korm. hat. *Országos Településhálózat-fejlesztési Konceptióról*
- 1971 Korm. hat. *A területi tervezés és a tervek rendjéről*

A „rendszer váltás” hosszan elnyúló időszaka

1985–1995 Átmeneti szakasz

- ***1985 OGY hat. a terület és településfejlesztés hosszú távú irányelveiről***
- Elmaradott területek fejlesztése, hét megyére fejlesztési programok
- Területfejlesztési és Szervezési Alap
- 1990 Ötv.; új minisztériumi struktúra (KTM)

1996–2003 Új, többszintű intézményrendszer építése

- ***1996. XXI. tv. a területfejlesztésről és a területrendezésről***
- PHARE, ISPA előcsatlakozási programok

Az uniós programozás korszaka

- Uniós programozási és a hazai tervezési és a kormányzati ciklusok összeegyeztetése
- 2004–2006 Tanulási folyamat, „nem teljes jogú tagság”
- 2007–2013 2. költségvetési/programozási ciklus
- 2014–2020 3. költségvetési/programozási ciklus
- 2021–2027 4. költségvetési/programozási ciklus, kiszámíthatatlanság

NÉHÁNY MÉRFÖLDKŐ, TANULSÁGOK

A községek és a városok osztályba sorolása (1951. 12. 21. TERINT)

- Oszályon felüli: **2** (Budapest és Miskolc)
- I. osztályú: **73**
- II. osztályú: **81**
 - II/A 52
 - II/B 29
- III. osztályú: **3067** (egyéb települések)
 - III/A 1254
 - III/B 283
 - III/C **1530** (pl. nem adható ki új építési engedély)

A területfejlesztés irányelvei 1971

Alapelvek:

- Erőforrások hatékony hasznosítása és a területi különbségek mérséklése
- A területfejlesztés a társadalom és a gazdaságpolitika szerves része

Fejlesztési irányelvek településkategóriánként:

- **Budapest:** A főváros „túlfejlett”, szelektív iparfejlesztésre kell törekedni. Ki kell dolgozni a körzetének fejlesztési koncepcióját.
- **Nagyvárosok:** Fejlesztési súlypontok, ahová a fejlett technikát telepíteni lehet.
- **Kis- és középvárosok:** A növekedés infrastrukturális feltételeit kell megteremteni.
- **Faluhálózat:** A településhálózatnak igazodni kell a mezőgazdaság csökkenő foglalkoztatásához. Ki kell jelölni a centrumközségeket.
- **Tanyavilág:** Megszűnését sem siettetni, sem lassítani nem szabad.

Országos Településhálózat-fejlesztési Konceptió (OTK) 1971

1) Országos központ (1)

2) Felsőfokú központ (23)

- kiemelt felsőfokú központ: 5
- felsőfokú központ: 7
- *részleges* felsőfokú központ: 11

3) Középfokú központ (106)

- középfokú központ: 65
- *részleges* középfokú központ: 41

4) Alsófokú központ (984)

- kiemelt alsófokú központ: 154
- alsófokú központ: 527
- *részleges* alsófokú központ: 303

5) Egyéb települések (1998) (Később alapfokú települések)

Budapesti agglomeráció: 44

1971-es OTK értékelése (rehabilitáció)

- Kormányzati dokumentum \Rightarrow **központi irányítás eszköze, közszolgálati feladatok ellátását szolgálta**
- „Településosztályok” **nagyságrendi és funkcionális besorolás,** tagoltabb a közigazgatási struktúránál
- Hátrányai a megvalósításban jelentkeztek:
 - Pénzelosztás körüli viták
 - Részleges központok jártak jól (baj ez?)
 - Körzetesítések, a kistelepüléseken funkciócsökkenés

Tanulságok, kérdőjelek

- Elaprózott tanács-, majd önkormányzati rendszer
- Elmaradott területek – aprófalú probléma – területi szegénység
- Országos/kormányzati szinten a települések hálózatában, koncepcionális rendszerben, fentről lefelé kell gondolkodni
- Településhierarchia – ellátási rendszerek hierarchikus megszervezés
- Az elmúlt 60 évben az állam a településhálózatot **adottságnak** tételezte fel és jelentősen **nem kívántak beavatkozni**, sőt a szakma el is ítélte még a beavatkozás szándékát is
- Szlogenek és látszatintézkedések nem hoztak eredményt: ellenpólus program, decentralizáció, pólus program
- **Területi mobilitás** kérdésköre:
 - Az intézkedések többsége a **helyben maradást** preferálta: „a falvak népességmegtartó képességének az erősítése”
 - Állampolgári elvárás: mindenkinek joga van helyben dolgozni és a társadalmi szolgáltatásokat helyben igénybe venni.

A terület- és településfejlesztés hosszú távú irányelveiről OGY hat. 1985

- A termelőerőket **területileg eltérő módon kell fejleszteni**
 - jobban figyelembe kell venni a *térségi adottságokat*,
 - erősíteni szükséges a *helyi termelési kapcsolatokat*,
 - tovább kell folytatni a gazdasági fejlődésben *elmaradt térségek felzárkóztatását*;
- megkülönböztetett figyelemmel kell kezelni a *sajátos adottságú térségeket*;
- **a településrendszert arányosabban kell fejleszteni**, jobban előtérbe helyezve a közép- és kisvárosokat;
- **foglalkoztatás növelése** (teljes foglalkoztatás elérése);
- **mérsékelni kell** a lakosság életkörülményeiben meglévő **indokolatlan különbségeket**;
- érvényesíteni kell a **környezet- és természetvédelmi követelményeket**;
- nagyobb súlyt kapjon a meglévő **települési értékek** védelme;
- erősíteni kell a terület- és településfejlesztés tudományos megalapozottságát;
- és módosítani kell az irányítási rendszert.

1996 évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről

- Új intézményeket állított fel (regionális és megyei területfejlesztési tanácsok és ügynökségek, önkormányzati társulások)
- Meghatározta az állami és a területi szervezetek területfejlesztési és területrendezési feladat- és hatásköreit
- A területfejlesztés és rendezés eszközeit
- A településfejlesztés továbbra is az építésügyi tv. szabályozta
- **A törvény módosításai, 2011 kiüresítése**

EU-s csatlakozáskori helyzetkép

- Az uniós és a magyar szabályozás összehangolásának nehézségei
- A magyar szabályozásban a területi (és a környezetvédelmi) tervezés törvényben és rendeletekben részletesen szabályozott
- Az uniós tervezés kormányrendeletekkel szabályozott
- **A hangsúly az érdemi (forrásokkal alátámasztott) tervezésben áttevődött az uniós tervek készítésére**

Uniós tervek készítése – EU környezet/szabályozás

- **A feltételek adottak, kívülről meghatározottak, a nemzeti sajátosságok nehezen érvényesíthetőek**
 - Időhorizont
 - Potenciális (elvileg lehívható) pénzügyi keret
 - Célok, lehetséges prioritások (Közösségi Stratégiai Iránymutatások, majd Közösségi Stratégiai Keret)
 - A támogatások felhasználásának konkrét szabályai

- **„EU objective driven” forrásorientált tervezés, kitettség**

Dokumentumok egymáshoz való viszonya

Az uniós tervek készítésének tanulságai

- **Centralizált** a tervezés és a végrehajtás irányítása is
- A tervezés **technokrata**, a végrehajtás túlszabályozott hatósági/adminisztratív jellegű
- Stratégiai tervezés látszata mellett **forrásorientált funkcionális** tervezés
- Alapvetően „ágazati” programokból állnak és alig vannak **területileg integrált**, decentralizáltan végrehajtott programok
- **Nem mérsékelik a területi különbségeket** (mindenki kapjon arányosan), a decentralizáció és a regionalizáció ellen hatnak

Intézményrendszer

FEJLESZTÉSPOLITIKA

- 2002–2004 Miniszterelnöki Hivatal (Nemzeti Fejlesztési Terv és EU- támogatások Hivatala), 2 tárca nélküli miniszter
- 2004–2006 Nemzeti Fejlesztési Hivatal (NFH)
- 2006-tól Nemzeti Fejlesztési Ügynökség (NFÜ, Kormánybiztos majd miniszter)
- 2006–2008 Fejlesztéspolitikai Irányító Testület (FIT)
- 2008-tól Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium
- 2010-től NFM és NGM
- 2014-től NGM és Miniszterelnökség

TERÜLETI POLITIKA, TERÜLETFEJLESZTÉS

- 2004 januárjától Magyar Regionális- és Területfejlesztési Hivatal (MRTH)
- 2005 szeptemberétől Országos Területfejlesztési Hivatal (OTH)
- 2006 augusztusától Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium (ÖTM)
- 2008-tól Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium (NFGM)
- 2010-től NFM (+ NGM)
- 2014-től NGM (+ BM + Miniszterelnökség)
- 2022-től **Területfejlesztésért felelős tárca nélküli miniszter**

2022-től újraindítás, tennivalók

- A tervekészítés és programalkotás **tervszerűségének**, **rendszerűségének** a megteremtése (tervek egymáshoz való viszonya, felelősségi körök tisztázása, időbeli ütemezés stb.)
- Meglévő tervek áttekintése, felülvizsgálata (kevesebb néha több)
- Területfejlesztési intézmények és eljárások revitalizálása, kapcsolatépítés

Az OFTK felülvizsgálatához

Funkciója: „ernyőterv”, koordináció, referenciapont

- Parlament fogadja el, országgyűlési határozat
- Az összes magyar fejlesztési törekvést szintetizálja, koordinálja
- Nem a Partnerségi Megállapodás koncepciója
- OFTK \geq PM + hazai finanszírozású tervek

Teendők:

- Ágazati és területi megközelítés integrálása
- Kevesebb, de aktuális tematikus célok és programok
- Rövidebb, konzisztensebb, működőképesebb OGY hat. és alapos háttérdokumentum
- Területi szintek közötti feladatmegosztás megvalósítása

Köszönöm figyelmüket!

farago@rkk.hu

Dunántúli Tudományos Intézet Alapítva: 1943